

**Euroopa Liidu
Nõukogu**

**Brüssel, 10. november 2022
(OR. en)**

14613/22

**AGRI 620
ENV 1139**

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	10. november 2022
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2022) 590 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2022) 590 final.

Lisatud: COM(2022) 590 final

Brüssel, 9.11.2022
COM(2022) 590 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine

1. SISSEJUHATUS

Praegu on tekkimas suur **ülemaailmne mineraalväetiste kriis**, milletaolist pole nähtud alates 1970. aastatest. COVID-19 pandeemia ja sellest tingitud tarneahelalahäired, millele järgnes energiakriis, on toonud kaasa rekordilised kõrged väetisehinnad.

Väetistel on **toiduga kindlustatuses oluline roll**¹.

Venemaa ebaseaduslik ja põhjendamatu sissetung Ukrainasse on avaldanud märkimisväärset negatiivset mõju niigi juba väga pingelistele ülemaailmsetele väetiseturgudele. See on paljastanud nõrkuse, et kogu maailm sõltub vähestest ülemaailmsetest tarnijatest. Venemaa, kes eksportis 2020. aastal ülemaailmselt ligikaudu 15 % väetistest, on kehtestanud piirangud oma toiduainete ja väetiste ekspordile, mistõttu on vähenenud pakkumine ja tõusnud hinnad kogu maailmas. Väetiste nappus ja kõrge hind süvendavad maailma toiduga kindlustatuse kriisi² ning ülemaailmse väetiseprobleemi lahendamise nimel tuleb ühiselt tegutseda. EL on suurendanud oma jõupingutusi ülemaailmse toiduga kindlustamatuse probleemi lahendamiseks ja toidukriisi mõju leevendamiseks haavatavates riikides ning tema väljatöötatud **Euroopa tiimi reageerimine ülemaailmsele toiduga kindlustamatusele** on olnud kiire ja kõikehõlmav.

Lisaks on **ELi solidaarsuskoridorid** ja **Musta mere teraviljaalgatus** tõhusalt leevendanud toidukriisi, võimaldanud Ukrainal jätkata oma teravilja ekspordi, aidanud stabiliseerida turge ja alandada toiduainete hindu. **ELi-Ukraina solidaarsuskoridorid** on muutunud peamiseks kauplemisteeks Ukraina, ELi ja ülejäänud maailma vahel ning võimaldanud seni eksportida üle 14 miljoni tonni Ukraina põllumajandustooteid (teravili, õliseemned ja nendega seotud tooted, sh väetised) ning tänu sellele leevendanud ülemaailmset toidukriisi. EL on toetanud ÜRO ja Türgi vahemeherolli ja kutsunud üles uuendama Musta mere teraviljaalgatust pärast 19. novembrit. Selle kokkuleppe lõppemisel oleks tõsised tagajärjed ülemaailmsele toiduga kindlustatusele.

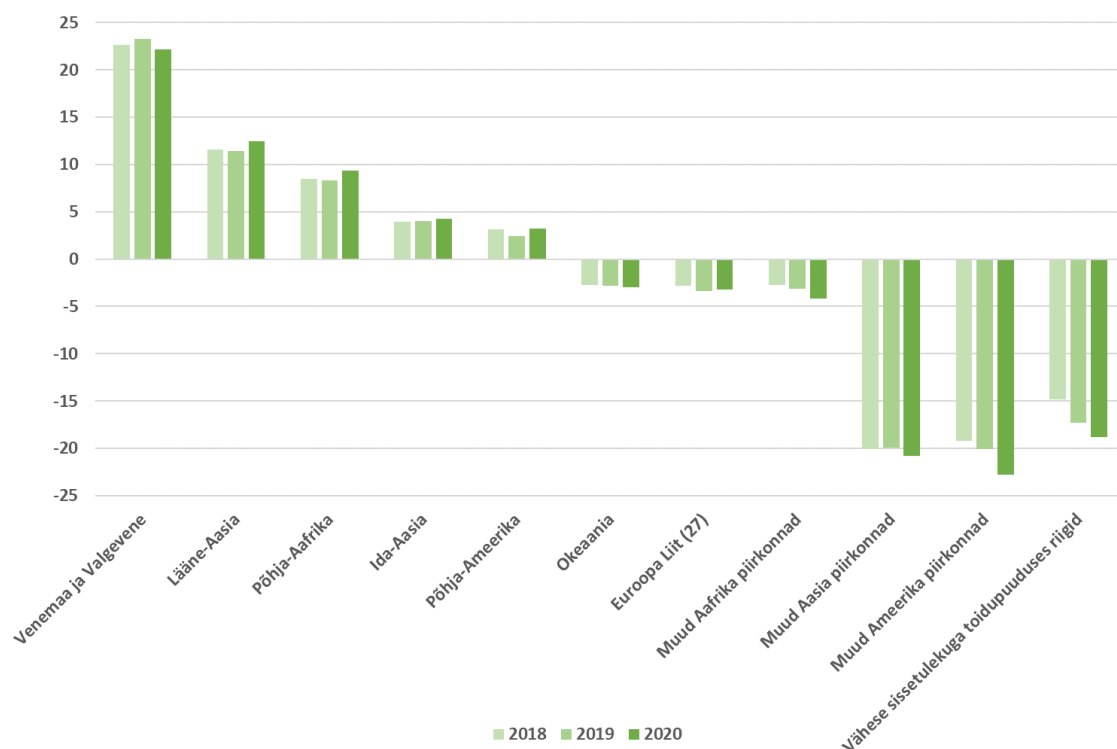
Madala ja keskmise sissetulekuga riigid saavad väetiseturgude kokkukuivamisest kõige kõvema hoobi. 2022. aastal kannatab rekordiliselt suur hulk inimesi – **222 miljonit inimest 53 riigis** – **toiduga kindlustamatuse tõttu** ja vajab kiiresti abi. Selliste enim mõjutatud riikide hulka kuuluvad Somaalia, Afganistan, Etioopia, Nigeeria, Lõuna-Sudaan ja Jeemen, aga ka Lõuna-Ameerika piirkond.

¹ Vt käesoleva teatise 1. lisa, milles on esitatud lühike selgitus väetiste kasutamisel tekkivate ja mõju avaldavate bioloogiliste ja keemiliste protsesside kohta.

² Vt komisjoni 23. märtsi 2022. aasta teatis „Toiduga kindlustatuse tagamine ja toidusüsteemide toimekindlamaks muutmine“, COM(2022) 133 final.

Kuigi elujõulise toidutootmise jaoks on tarvis rohkem kui üksnes väetist, on praegune olukord eriti kriitiline mõju tõttu, mida **väetisepuudus võib lähiajal avaldada põllumajanduskultuuride saagikusele**. Väiksem saagikus tähendab vähem toitu. ÜRO on hoiatanud ülemaailmse väetisekriisi eest – et see võib lähiaastatel ohustada toidutootmist ja mõjutada riike, kellel ei ole eelarvepoliitilist manööverdamisruumi, et toetusprogrammidega väetiste hinda taskukohasena hoida.

Joonis 1. Väetiste netokaubandus väljendatuna miljonites tonnides toitaineis.

Allikas: FAOSTAT³

Väetiste ülemaailmne nappus on peamiselt tingitud lämmastikväetiste tootmiseks vajaliku maagaasi kõrge hinnast⁴. **Euroopas on oluline väetisetööstus olemas**, kuid see sõltub maagaasi, fosfaatide ja kaaliumi impordist⁵. 2022. aasta suvel moodustas gaas kuni 90 % ammoniaagitootmise muutuvkuludest ELis (ammoniaak on lämmastikväetiste vahetoode). 2022. aasta augustis, kui gaasihinnad saavutasid tipptaseme, sulges

³ Esitatud geograafilised koondandmed on saadud FAOSTATilt või koostatud FAOSTATI koondandmete põhjal.

⁴ Väetiseturu olukorda ja toimimist ELis ja maailmas on lühidalt selgitatud käesoleva teatise 2. lisas.

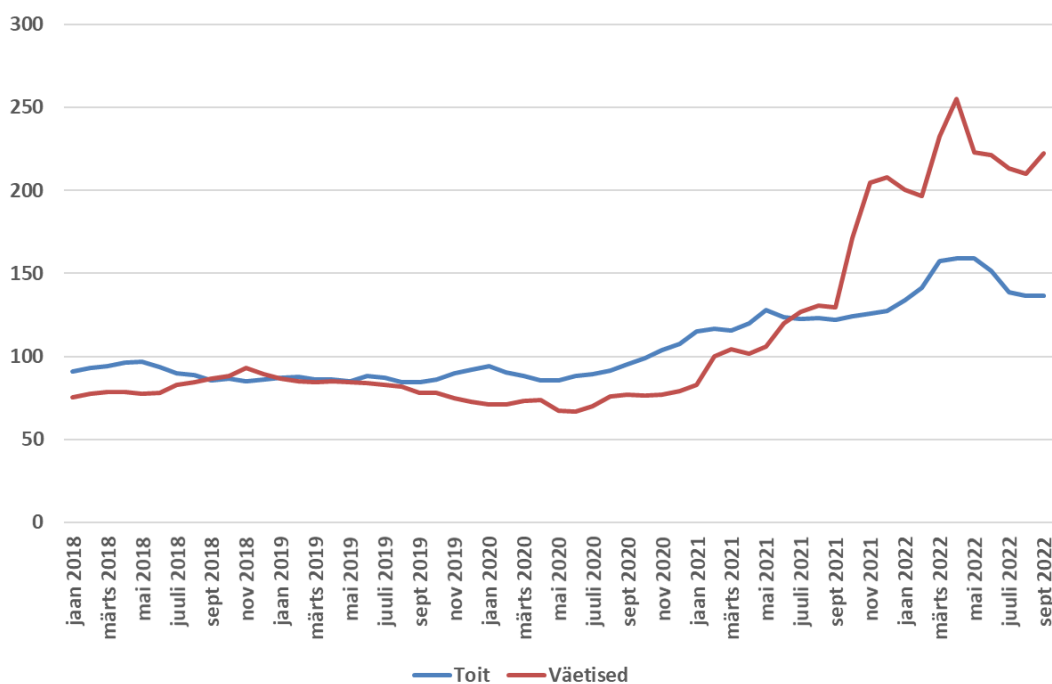
⁵ Peamised väetiste tootmisel kasutatavad makrotoitained on lämmastik, fosfor ja kaalium.

tootmisharu 70 % oma ammoniaagitootmisvõimsusest, kuna tootmine oli muutunud kahjumlikuks. Paistab, et praegu kasutatakse 50 % võimsusest. Kui gaasihinnad peaksid veelgi langema, võib eeldada, et kasutatakse rohkem tootmisvõimsust. Tootmise vähenemine ELis tähendab ka seda, et ELi eksport kolmandatesse riikidesse on vähenenud. Lämmastiku vahetoodete ja väetiste eksport on vähenenud 9 %, samal ajal kui import on käesoleva aasta esimese kaheksa kuu jooksul suurenenud 19 %.

Kuigi väetised on ELis endiselt kättesaadavad, on nende taskukohasus põllumajandustootjate jaoks probleem (2022. aasta septembris tõusid lämmastikväetiste hinnad 149 % võrreldes eelmise aastaga), eelkõige seetõttu, et ka muude sisendite (nt energia) hind on märkimisväärselt tõusnud. Kõrged väetisehinnad mõjutavad põllumajandustootjate ostu- ja külvamisotsuseid ning see võib omakorda mõjutada järgmise hooaja saagikoristust ning **ELi panust ülemaailmsesse toidu kättesaadavusse** ja taskukohasusse.

Väetisetööstuse olukorda parandavad meetmed, mida EL võtab **kõrgete energiahindade leevendamiseks**. Kuid vaja on kiiremaid ja sihipärasemaid meetmeid. Käesolevas dokumendis esitatud lühiajalised meetmed peaksid leevendama raskusi, millega ELi põllumajandus- ja väetisetootjad kokku puutuvad, ning edendama ELi strateegilist eesmärki **vähendada sõltuvust Venemaalt pärit impordist** nii, et mitmekesistatakse tootmist ja kindlustatakse usaldusväärsed tarneahelad. Kogu maailmas tuleb veelgi tugevdada ELi tegevust võitluses toiduga kindlustamatuse vastu.

Joonis 2. Ülemaailmne väetiste ja toidukaupade hinna indeks (indeks 100=2010)

Allikas: Maailmapank

ELi üldine strateegiline eesmärk on endiselt määratletud **strateegias „Talust taldrikule“** sätestatud eesmärkidega. Tõendid näitavad, et väetisi ei kasutata alati nõuetekohaselt.

Toitainete kadu moodustab kuni 50–60 % teatavate piirkondade põldudel kasutatavast kogusest ja see viitab paljudes ELi osades väetiste ülemäärasele kasutamisele põllumaa hektari kohta, ilma et põllumajanduskultuuride saagikus ilmselgelt suureneks. Seepärast on saavutatav strateegia „Talust taldrikule“ eesmärk vähendada 2030. aastaks toitainete kadu 50 % ja säilitada samal ajal mullaviljakus.

Lühiajalises perspektiivis ja ebakindlas geopoliitilises olukorras tuleks siiski teha kõik mõistlikud jõupingutused, et mitte seada ohtu ELi jätkuvat **panust toidu kättesaadavusse ja taskukohasusse**. Peame tagama, et ELi sanktsioone Venemaa suhtes rakendatakse kavakohaselt ning lubama ELis ja mujal põllumajandustootjate kasutatavate väetiste transiiti ja vooge. **Kestlikule toidutootmisele ja uuenduslikule tehnoloogiale** ülemineku kiirendamine on liidu struktuurne lahendus toidu kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamiseks ning meie keskkonna ja planeedi tervise kaitsmiseks.

Käesolevas teatises esitab komisjon järgmised **riigi tasandi meetmed**:

- Komisjon märgib, et liikmesriigid võivad maagaasi tarbimise piiramise korral seada oma riiklikus hädaolukorra lahendamise kavas esikohale väetisetootjate vajaduse saada **maagaasi järjepidevalt ja takistusteta**, tulenevalt komisjoni teatisest „Säästame gaasi turvalise talve nimel“.
- **Riigiabi meetmete ajutise kriisiraamistiku** muudetud versioon võimaldab anda põllumajandus- ja väetisetootjatele eritoetust. Raamistiku teise muudatusega 28. oktoobril 2022 on komisjon suurendanud põllumajandustootjatele ette nähtud piiratud toetussummade ülemmäärasid ning suurendanud paindlikkust ja toetusvõimalusi kasvavatest energiakuludest mõjutatud ettevõtjatele, näiteks väetisetootjatele, kelle suhtes kohaldatakse kaitsemeetmeid. Sellist sihtotstarbelist abi on võimalik anda rohkem kui praegu sektori jaoks heaks kiidetud väikese osakaaluga abi. Näiteks võiksid avaliku sektori asutused osta väetisi ja pakkuda neid põllumajandustootjatele madalama hinnaga.
- Vahendeid, mis on saadud sellistest meetmetest nagu teatavate elektritootjate **turutulu ülempiir** ja liidu õigusaktidega ette nähtud **solidaarsuspanus**, võib kohaldatavatel tingimustel kasutada ka riiklike toetuskavade jaoks.
- Komisjon uurib koos liikmesriikidega, kas on otstarbekas kasutada 2023. eelarveaastal 450 miljoni euro suurust **põllumajandusreservi** põllumajandustootjate jaoks, keda mõjutavad suured sisendkulud.

- Komisjon uurib ja arutab liikmesriikidega, kuidas **ÜPP strateegiakavasid** väetiseprobleemi lahendamiseks kõige paremini kasutada. Keskkonnasäästliku väetamise meetmeid tuleks kiiremini rakendada. Komisjon kutsub liikmesriike üles tagama, et nende kavade läbivaatamine – kui neid meetmeid ei ole praeguseks piisavalt ette nähtud – aitaks põllumajandustootjatel väetisi tõhusamalt ja kestlikumalt kasutada. Komisjon tervitab ja toetab selliseid muudatusi ning tagab, et need sekkumised vähendavad ja väldivad keskkonnakahjulikke toitainete kadu.
- Komisjon astub samme ELi **väetiseturu läbipaistvamaks** muutmiseks: 2023. aastal luuakse uus turuvaatlusrühm, samuti korraldab komisjon Euroopa toiduga kindlustatuse kriisiks valmisoleku ja kriisile reageerimise mehhanismi (EFSCM) eksperdirühma töö raames korrapäraseid konsultatsioone sidusrühmadega.
- Selleks et suurendada ELi **avatud strateegilist autonoomiat**, mis on ELi võimalus tagada endale toiduga kindlustatus, ja kehtestada ranged kestlikkusnormid, edendab komisjon seoses väetistega järgmisi meetmeid:
 - ringlussevõetud jäätmevoogudest pärinevate **orgaaniliste väetiste** ja toitainete parem kättesaadavus, eriti piirkondades, kus orgaanilisi väetisi kasutatakse vähe;
 - toetus Euroopa lämmastikväetisetööstuse ümberkujundamisele selliseks, kus **tehakse ammoniaaki taastuvallikatest toodetud ja fossiilkütusevaba vesiniku abil**;
 - **taastuvallikatest toodetud ja vähese CO₂ heitega vesiniku** tootmist reguleeriva õiguskeskkonna kujundamine stabiilseks ja toimivaks, nii et see võimaldab taastuvallikatest toodetud ja vähese CO₂ heitega vesiniku põhiste väetiste turul kiiresti areneda;
 - **impordi mitmekesistamise** toetamine, et vähendada sõltuvust Venemaast;
 - 2023. aastal uue **Euroopa Innovatsiooninõukogu** algatuse käivitamine vastupanuvõimelise põllumajanduse valdkonnas.
- Komisjon võtab 2023. aasta esimeses kvartalis vastu **toitainete majandamise lõimitud kava**, mille eesmärk on võtta ELi ja riikide tasandil meetmeid toitainete tõhusamaks kasutamiseks, võttes arvesse liikmesriikide lähtepositsioone ja nullsaaste-eesmärki.

Rahvusvahelisel tasandil teeb komisjon järgmist:

- Jätkab koostööd liikmesriikide ja Euroopa finantsasutustega Euroopa tiimi lähenemisviisi raames, et aidata kaasa **ülemaailmse toiduga kindlustamatuse vastu võitlemise neljale tegevussuunale (solidaarsus, tootmine, kaubandus ja mitmepoolsus)**.
- Jätkab koostööd liikmesriikide, Ukraina, Moldova ja asjaomaste sidusrühmadega, et suurendada ELi-Ukraina solidaarsuskoridoride läbilaskevõimet.
- Teeb koostööd **ELi valitud partnerriikidega**, sealhulgas üleilmse väetisealgatuse raames, et vähendada nende sõltuvust imporditud mineraalväetistest ja väetisetarbimist seeläbi, et rakendatakse **tõhusaid ja kestlikke põllumajandustavasid** ning mullaviljakuse kestlikul majandamisel põhinevaid alternatiive.
- Parandab üleilmse väetiseturu läbipaistvust ja osaleb väetisi käsitlevates asjakohastes rahvusvahelistes algatustes, eelkõige G20 **põllumajandusturu infosüsteemis (AMIS)**.
- Jätkab koostööd ÜRO asutuste ja rahvusvaheliste finantsasutustega, et käsitleda **kahe- ja mitmepoolsetel foorumitel** väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse küsimusi ning aidata kaasa kestlike mitmepoolsete lahenduste leidmisele.
- Suurendab toetust **maksebilansivajaduste rahuldamiseks**, muu hulgas IMFi vaesuse vähendamise ja majanduskasvu usaldusfondi kaudu, ning teeb tihedamat koostööd sõltumatute finantsasutustega strateegia „Global Gateway“ raames eesmärgiga soodustada uuenduslikke ja kestlikke investeringuid.
- Algatab arutelusid läbipaistvuse suurendamiseks, siia alla kuulub ka **väetiseekspordipiirangute vältimine WTOs**, et täita kohustusi, mis võeti toiduga kindlustamatuse kohta esitatud deklaratsiooni alusel viimasel ministrite konverentsil.
- Jätkab koostööd liikmesriikidega, et tagada **üleilmse põllumajanduslike toiduainete kaubanduse, sealhulgas väetisekaubanduse** sujuv toimimine.
- **Tõhustab oma tööd seoses ühise kommunikatsiooni- ja diplomaatiaalase teavitustegevusega**, et rõhutada ja tugevdada Euroopa tiimi reageerimist toiduga kindlustamatusele ning võidelda Venemaa desinformatsiooni vastu. EL jätkab Venemaa infoga manipuleerimise jälgimist ja selle vastu võitlemist, sealhulgas ELi avalike kanalite, näiteks EUvsDisinfo kaudu, jätkates samal ajal koostööd sarnaselt meelestatud partneritega, eelkõige G7 ja NATO raames.

2. VÄETISTE KÄTTESAADAVUSE JA TASKUKOHAUSE TAGAMINE ELIS

2.1. Turuseire

Alates põllumajanduslike sisendite hindade tõusust 2021. aastal on väetiseturg olnud päevakorras komisjoni kohtumistel sidusrühmade ja liikmesriikidega, sealhulgas Euroopa toiduga kindlustatuse kriisiks valmisoleku ja kriisile reageerimise mehhanismi (EFSCM) raames ning väetisetoodete eksperdirühma kohtumistel.

Väetisetööstuse ja/või põllumajandustootjate ja nende tootjaorganisatsioonide valduses olevate varude kohta andmed puuduvad. Komisjon parandab turu läbipaistvust ELi **väetiseturu vaatlusrühma** kaudu ning uurib viise, kuidas saada liikmesriikidelt ja sidusrühmadelt rohkem reaajas andmeid.

2.2. Ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP) ja liikmesriikide ÜPP strateegiakavad

Uue ÜPP raames antakse põllumajandustootjatele laialdaselt rahalist toetust, et **optimeerida nende väetisekasutust** ja anda neile võimalus saada sellest keskkonna-, kliima- ja majanduskasu. Liikmesriikide parimad tavad näitavad, et tõhusama lämmastikukasutusega väetiste puhul saab väetiste kasutamist vähendada seejuures saagikust säilitades või isegi suurendades ja see avaldab ka positiivset mõju üldisele mullaviljakusele⁶. Samal ajal vähendab suurem tõhusus ELis vajadust väetiste järele ja see omakorda vähendab pingeid maailmaturul.

ÜPP uutes keskkonnahoidlikkuse tingimustes on mulla hea seisundi ja viljakuse kaitsmiseks ja parandamiseks ühendatud tõhusam tingimuste täitmine (maa hea põllumajandus- ja keskkonnaseisundi nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded)⁷ liikmesriikide kavandatud vabatahtlike meetmetega, et toetada põllumajandustootjaid, kes ületavad miinimumnõudeid, sealhulgas toitainete majandamise valdkonnas. Põllumajandustootjate vabatahtlikud meetmed hõlmavad selliseid sekkumisi nagu **ökokavad ning põllumajandus- ja keskkonnakohustused ning kliimamuutustega seotud majandamiskohustused**. Kõigis ÜPP strateegiakavades käsitletakse toitainete kasutamise tõhusust eri meetmete kaudu:

⁶ Sellega seoses nähakse 2023. aasta mulla seisundit käsitleva õigusakti ettepanekuga ette täiendavad keskpikad ja pikaajalised sihtlahendused viljaka mulla teemale toiduga kindlustatuse tagamisel ELis.

⁷ Toitainete valdkonnas olulised HPK-d (maa hea põllumajandus- ja keskkonnaseisund) ja SMR-id (kohustuslikud majandamisnõuded) on nitraadidirektiivist tulenevate kohustuste täitmine (SMR 2), vooluveekogude äärde puhverribade rajamine (HPK 4), meetmed mullaerosiooni vältimiseks ja minimaalse mullakatte tagamiseks (HPK 5 ja 6) ning külvikord (HPK 7).

- Sekkumised soodustavad **põllukultuuride mitmekesisemat kasutamist ja külvikordade tõhustamist valgukultuuride abil**. ÜPP kavadega toetatakse ka nn **püüdekultuure**,⁸ mis suurendavad väetamise keskkonnahoidlikkust ja **mulla orgaanilist ainet**, või kohustusi suurendada mullakatet üle miinimumnõuete.
- ÜPP strateegiakavad toetavad toitainete majandamise kavade laiemat vastuvõtmist väljaspool alasid, kus need on nitraadidirektiivi kohaselt juba kohustuslikud – tänu sellele suureneb kasutustõhusus.
- Kavade raames toetatakse **täppispõllumajandust, mahepõllumajandust ja agroökoloogiat** majandamiskohustuste ja investeringutega uutesse masinatesse, väiksema väetisekasutusega tavadesse ning nõustamise ja koolituse parema kättesaadavusega⁹.
- ÜPP strateegiakavadega toetatakse **mineraalväetiste osalist asendamist orgaaniliste väetistega**, nagu sõnnik, reoveesetted ja biojäätmad, mis saadakse metaanimisprotsessidest või bioloogilisel ja termilisel töötlemisel, tagades samal ajal, et see ei põhjusta suuremat toitainete kadu.

ÜPP strateegiakavade vastuvõtmiseni viinud läbirääkimistel kutsus komisjon liikmesriike tungivalt üles lisama oma kavadesse meetmeid seoses tavadega, mis optimeerivad väetiste tõhusat kasutamist. Kui kõik kavad on vastu võetud, **tagab komisjon kavandatud sekkumiste jälgimise ja rakendamise**. Ta julgustab liikmesriike edendama **nende meetmete laiemat kasutuselevõttu** põllumajandustootjate seas. Komisjon kutsub liikmesriike üles selliseid sekkumismetmeid tähtsaks pidama ja **ÜPP strateegiakava tulevase läbivaatamise** käigus veelgi põhjalikumaks muutma. Eelkõige **kutsub komisjon liikmesriike üles kiiremini kasutusele võtma kestliku põllumajanduse toitainete kalkuleerimise rakendust (FAST)** ja ergutama põllumajandustootjaid seda vastu võtma¹⁰.

2.3. Erakorralised meetmed ja põllumajandusreserv

2022. aasta märtsis võttis komisjon vastu 500 miljoni euro suuruse **erakorralise toetuspaketi**, et toetada Ukraina sõja raskete tagajärgede tõttu kõige rohkem kannatanud tootjaid. Selleks kasutati ÜPP kriisireservi vahendeid. Selle alusel on liikmesriigid andnud 492 miljonit eurot rahalist toetust, seades esikohale põllumajandustootjad, kes kasutavad kestlikke tavasid ja keda kriis on kõige rängemini tabanud.

⁸ Püüdekultuurid kasutavad üleliigset lämmastikku, mis on jäänud eelmise põllukultuuri väetamisest, vältides selle kadumist leostumise tõttu.

⁹ Täppispõllumajandusega seotud investeringud on 24 kava projektis selgelt väljendatud.

¹⁰ Kestliku põllumajanduse toitainete kalkuleerimise rakendus võimaldab põllumajandustootjatel optimeerida väetiste kasutamise aega, kogust ja kohta.

Reformitud ÜPP **põllumajandusreservist** tehakse 2023. aastal kättesaadavaks 450 miljonit eurot riikliku sekkumise ja ladustamise meetmeteks, et stabiliseerida põllumajandusturge, või erakorralisteks meetmeteks, millega reageeritakse turuhäirete ohule, terviseriskidele või muudele hädaolukordadele, nagu on sätestatud ühise turukorralduse määruis. Komisjon uurib koos liikmesriikidega, kas on otstarbekas võtta põllumajandusreserv kasutusele erakorraliste meetmete jaoks, et vältida turuhäireid, mille põhjuseks on kokkukuivanud väetiseturu mõju ELi põllumajandustootjate toodangule.

2.4. Riigiabimeetmete ajutine kriisiraamistik rahalise abi kanalina

Riigiabimeetmete ajutine kriisiraamistik (edaspidi „raamistik“) võimaldab liikmesriikidel kasutada riigiabieeskirjadega ette nähtud paindlikkust ja toetada muu hulgas põllumajandussaaduste esmatootjaid, sh väetiste ostmisel, ja väetisetootjaid. Liikmesriigid võivad anda abi, et osaliselt katta ettevõtete, sealhulgas näiteks põllumajandussaaduste esmatootjate ja väetisetootjate gaasi- ja elektrikulude hiljutist suurenemist, tingimusel et kohaldatakse kaitsemeetmeid.

2022. aasta märtsist septembrini kiitis komisjon heaks 18 **põllumajanduslikku abikava**, mille kogueelarve raamistiku alusel on ligikaudu 3,5 miljardit eurot. Kolm kava on ette nähtud põllumajandustootjatele väetiste ostmiseks (kogueelarve 855 miljonit eurot). Enamik liikmesriike valis raamkava, mis on avatud kõikidele majandussektoritele (455 miljardit eurot 2022. aasta septembris). Mõned liikmesriigid valisid energiamahukate ettevõtete toetamiseks spetsiaalsed riigiabikavad.

28. oktoobril 2022 **kohandati raamistikku** liikmesriikide vajadustega, et toetada kriisi tõttu kõige enam kannatanud energiamahukaid ettevõtteid, sealhulgas väetisetootjaid. Väetisetootjad kuuluvad eriti mõjutatud sektorisse ja võivad juhul, kui nad vastavad abikõlblikkuse kriteeriumidele, saada abi suurema osakaaluga ning abisumma ulatub kuni 150 miljoni euroni¹¹. Ettevõtjatele, kes saavad suuremaid abisummasid, on riigiabimeetmete ajutises kriisiraamistikus ette nähtud kohustuslikud sammud energiatarbimise CO₂-jalajälje vähendamiseks ja energiatõhususmeetmete rakendamiseks. Samuti on suurendatud põllumajandussaaduste esmatootjate maksimumtoetuse ülemmäära, mis võimaldab liikmesriikidel vajaduse korral toetada põllumajandustootjaid väetiste ostmisel.

Riigiabi võib anda ka muus vormis kui riigiabimeetmetena. Näiteks on avaliku sektori asutustel võimalik osta väetisi konkurentsivõimelisemate turuhindadega (arvestades nende läbirääkimispositsiooni) ja pakkuda neid põllumajandustootjatele madalamate hindadega (see sisaldaks riigiabielementi), võttes arvesse raamistikuga kehtestatud piiranguid. Liikmesriikidel tuleks ka tagada, et väetisi jaotatakse põllumajandustootjatele mõistlikult ja diskrimineerimata, eriti olukorras, kui on vaja maagaasi tarbimist piirata.

¹¹ Komisjoni teatis „Riigiabimeetmete ajutine kriisiraamistik majanduse toetamiseks pärast Venemaa kallaletungi Ukrainale“, C(2022) 7945 final.

2.5. Muud ELi rahalised vahendid

Teatavate elektritootjate turutulude ülempiiri ja solidaarsuspanuse¹² tõttu võivad liikmesriigid saada rahalisi vahendeid, mida nad **saavad muu hulgas raamistiku kaudu ümber suunata suurtele energiatarbijatele, nagu põllumajandustootjad või väetisetootjad** (hinnanguliselt kuni 140 miljardit eurot), et toetada energiamahukate tööstusharude ettevõtteid, tingimusel et neid vahendeid kasutatakse investeeringuteks taastuvenergiasse, energiatõhususse või muudesse CO₂ heite vähendamise tehnoloogialahendustesse. 2014.–2020. aasta **ühtekuuluvuspoliitika** eeskirjade raames hiljuti kavandatud sihtotstarbelised ja erakorralised meetmed (SAFE – taskukohase energia toetamine) võimaldaksid riikide ametiasutustel suunata kuni 40 miljardit eurot ümber VKEd, töötajate ja vähekaitstud leibkondade toetamiseks, et nad tuleksid toime energiahindade tõusuga. Lisaks julgustab komisjon liikmesriike seadma prioriteediks meetmeid, mis on suunatud väetiste taskukohasusele ja toetavad seeläbi toiduga kindlustatust.

Praegust energiakriisi silmas pidades on komisjon teinud ettepaneku teha taaste- ja vastupidavusrahastu määruises sihipäraseid muudatusi, et lisada sinna sihtotstarbelised kava „REPowerEU“ peatükid, millega liikmesriigid saavad täiendada oma olemasolevaid taaste- ja vastupidavuskavasid. Komisjon on andnud liikmesriikidele suuniseid selle kohta, kuidas muuta ja täiendada oma taaste- ja vastupidavuskavasid spetsiaalsete kava „REPowerEU“ peatükkidega, mille eesmärk peaks olema energiasääst, energiavarustuse mitmekesistamine ja taastuvenergia kiirendatud kasutuselevõtt fossiilkütuste asendamiseks kodudes, tööstuses ja elektritootmises. Liikmesriigid võiksid oma kavade läbivaatamisel lõimida kestliku väetisetootmise toetamise sellise mitmekesistamise osaks, järgides täielikult olulise kahju ärahoidmise põhimõtet¹³.

Programmi „**Euroopa horisont**“¹⁴ raames tehakse praeguse mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 perioodiks sihtotstarbelisi investeeringuid ligikaudu üheksa miljardi euro väärtuses ja need on ette nähtud toidu, biomajanduse, loodusvarade, põllumajanduse ja keskkonnaga seotud kuuenda teemavaldkonna tööprogrammidele, partnerlustele ja missioonidele. Programmi „Euroopa horisont“ kahel esimesel aastal on hinnanguliselt üle 35 projekti, mille eelarve on ligikaudu 180 miljonit eurot, seotud põllumajanduses kasutatavate väetistega, sh projektid, mis käsitlevad toitainete eelarve optimeerimist, alternatiivseid väetisetooteid ning toitainete majandamise looduspõhiseid ja agroökoloogilisi lahendusi. Rahalisi vahendeid antakse ka missiooni „Euroopa

¹² Nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1854, mis käsitleb kõrgete energiahindadega seotud erakorralisi sekkumismeetmeid.

¹³ Komisjoni 12. veebruari 2021. aasta teatis „Do No Significant Harm Technical Guidance“ (olulise kahju ärahoidmise põhimõtet käsitlev tehniline suunis) (2021/C58/01).

¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/695, millega luuakse teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Euroopa horisont“ ja kehtestatakse selle osalemis- ja levitamismeetmed ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1290/2013 ja (EL) nr 1291/2013.

mullakokkulepe“ raames. Üks selle erieesmärgi on vähendada mullareostust ja see on suunatud meetmetele, mis vähendavad väetiste kasutamist ja toitainete kadu.

2023. aastal käivitab komisjon Euroopa Innovatsiooninõukogu vastupanuvõimelise põllumajanduse valdkonnas uue algatuse, mille eelarve on 65 miljonit eurot, et toetada põllumajandustehnoloogia idufirmasid süvatehnoloogia uuenduste kiireks arendamiseks, et säilitada ja parandada saagikust keskkonnasõbraliku tehnoloogia abil, eelkõige väetamise valdkonnas.

Heitkogustega kauplemise süsteemi innovatsioonifondist rahastatakse ka uuenduslikke näidisprojekte, mis aitavad saavutada ringmajanduse eesmärgi, mis on seotud jäätmetest ja reoveest pärit materjalide, sealhulgas toitainete, taaskasutamisega.

2.6. Orgaanilised väetised

Mineraalväetiste asendamine orgaaniliste väetistega on osa lahendusest, mille abil **vähendada ELi sõltuvust gaasist**, ning seda edendatakse ka ELi mahepõllumajandusliku eesmärgi (25 % põllumajandusmaast 2030. aastaks¹⁵) kaudu. See aitab vähendada väetiste CO₂-jalajälge.

Alates 2022. aasta juulist on **väetisetoote määrus**¹⁶ avanud ühtse turu väetistele, mis on valmistatud ELis kättesaadavatest taaskasutusse võetud jäätmetest ja kõrvalsaadustest. Sellega edendatakse väetisetootmisel keskkonnasäästlikke ja ringluspõhiseid alternatiive maagaasile ja kaevandatud toorainetele. Spetsiaalsed ELi väetisetooted, nagu inhibiitoreid sisaldavad väetised, kontrollitud vabanemisega väetised ja taimede biostimulaatorid, suurendavad kasutustõhusust ja vähendavad seega optimeeritud saagikuse jaoks vajalikku väetisekogust. Tootmisahela lõpp-punktide kindlaksmääramine vastavalt loomsete kõrvalsaaduste määrusele on väetisetoote määrusega antava turulepääsu eeltingimus ning on selles suunas järgmine oluline edasimineku.

Selliste meetodite väljatöötamine, kuidas laialdasemalt ja **tõhusamalt võtta ringlusse orgaanilisi jäätmeid** (nt loomasõnnik, anaeroobse lagunemise saadused, setted ja muud orgaanilised jäätmevood) ning toota neist taastuvate bioressursside põhiseid väetisetooted, aitab saavutada **strateegia „Talust taldrikule“** eesmärgi. Selle oluline element on biojätmete eraldamine ja kogumine. Orgaaniliste jäätmete parem kasutamine kohapeal ei too mitte ainult keskkonnakasut, vaid on majanduslikult kasulik ka loomakasvatajatele ja põllukultuure kasvatavatele põllumajandustootjatele ning vähendab Euroopa põllumajanduse sõltuvust väljastpoolt ELi pärit mineraalväetistest. 26. oktoobril 2022 võttis komisjon vastu läbivaadatud asulareovee puhastamise direktiivi,¹⁷ sealhulgas

¹⁵ Mahepõllumajanduses ei ole sünteetiliste väetiste kasutamine lubatud.

¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1009, millega kehtestatakse ELi väetisetoote turul kättesaadavaks tegemise nõuded.

¹⁷ Nõukogu 21. mai 1991. aasta direktiiv 91/271/EMÜ asulareovee puhastamise kohta.

rangemad kohustused eraldada reoveest toitaineid, mida saab seejärel põllumajanduses taaskasutada.

Sõnniku ja töödeldud sõnniku¹⁸ kasutamine kooskõlas nitraadidirektiiviga võib aidata põllumajandustootjatel vähem sõltuda mineraalväetiste kõikumatest hindadest ja sulgeda toitainete ringluse¹⁹. Biojäätmete ringkasutust väetisena arutatakse komisjoni **toitainete majandamise lõimitud kavas**, mis võetakse vastu 2023. aasta alguses. Sellega seoses hindab komisjon ka täiendavaid regulatiivseid ja mitteregulatiivseid meetmeid, et võimaldada loomasõnnikust taaskasutusse võetud toitaineid laialdasemalt kasutada.

2.7. Ammoniaagi- ja karbamiidiimpordi alternatiivsed tarneallikad ning imporditollimaksude peatamine

Imporditud väetiste ja vahetoodete tarneallikate mitmekesistamine, et tagada väetiste kättesaadavus, on pragmaatiline reaktsioon tootmise piiramisele ELis, eriti piirkondades, kus on olemas vastavad ühendused sadamatega. ELi vabakaubanduslepingud võimaldavad peamiste kaubanduspartnerite käest väetisi saada. See ei vähenda ELi strateegilist huvi elujõulise väetisetootmissektori vastu ELis.

Komisjon on pöördunud **teiste väetisetarnijate** poole, et kompenseerida Venemaa ja Valgevenest pärit toodete puudust. Omaan, Türkmenistan ja Katar on muud lämmastikväetiste allikad. Nende kolmandate riikide majandus saab sellisest impordist kasu tänu suuremale majanduskasvule ja tööhõivele. Egiptusest ja Alžeerias pärit import suureneb märkimisväärselt (vastavalt peaaegu 20 % ja 40 %) ning on reaalne väljavaade, et Egiptus asendab Venemaa ELi peamise impordiallikana 2022. aastal.

ELi imporditavate lämmastikväetiste suhtes kohaldatakse 6,5 % **enamsoodustusrežiimi tollimaksu**.²⁰ Komisjon on teinud ettepaneku peatada need tariifid kuni 2024. aasta lõpuni kahe peamise lämmastikväetiste tootmisel kasutatava vahetoote, st ammoniaagi ja

¹⁸ Teadusuuringute Ühiskeskuse 2020. aasta RENURE aruandes „Recovered Nitrogen from manURE – Technical proposals for the safe use of processed manure above the threshold established for Nitrate Vulnerable Zones by the Nitrates Directive“ järeldatakse, et töödeldud sõnnikus leostumist vähendava tehnoloogia väljatöötamisel on tehtud märkimisväärsed edusamme. Olemasoleva tehnoloogiaga saab tõenäoliselt tooteid, mille ammoniaagiheide on suurem kui teatavatel mineraalväetistel, nagu kaltsiumammooniumnitraat (CAN) ja ammooniumnitraat (AN), kuid ikkagi sõnnikust väiksem ja sarnane või väiksem kui karbamiidil. Seepärast tuleks RENURE toodete kasutamistavade suhtes kohaldada rangeid nõudeid, mis on täielikult kooskõlas nitraadidirektiivi tingimustega.

¹⁹ Nõukogu 12. detsembri 1991. aasta direktiiv veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva nitraadireostuse eest. Nitraaditundlikel aladel võib mineraalväetiste asendamiseks kasutada sõnnikut ja töödeldud sõnnikut ainult nitraadidirektiivis sätestatud piirides (170 kg hektari kohta aastas), et vältida suuremat reostust.

²⁰ Mitmed väetisi eksportivad riigid, nagu Maroko, Egiptus, Alžeeria, Tuneesia ning Trinidad ja Tobago, pääsevad vabakaubanduslepingute alusel tollimaksuvabalt ELi.

karbamiidi puhul.²¹ See lahendaks ammoniaagi ja karbamiidi tarnimisega seotud kättesaadavuse ja taskukohasuse probleemid ning soodustaks impordi mitmekesistamist. Ettepanek on praegu nõukogus arutusel. Pärast ELi tootmisharu kahjustava dumpingu uurimist kehtestas komisjon 2019. aastal **dumpinguvastased tollimaksud** Venemaalt, Trinidadist ja Tobagost ning Ameerika Ühendriikidest pärit karbamiidammooniumnitraadi (UAN) impordile. 26. oktoobril 2022 otsustas komisjon neid mitte peatada.²²

2.8. Gaasivarustuse kindluse ja taskukohasuse tagamise meetmed

Viimase aasta jooksul on komisjon astunud otsustavaid samme gaasivarustuskindluse tagamiseks ja gaasiturgude stabiliseerimiseks. 13. oktoobril 2021 avaldas komisjon suunised liikmesriikidele (**energiahindu käsitlev meetme- ja toetuspakett**), et tegeleda hinnatõusu vahetu mõjuga ja veelgi tugevdada vastupanuvõimet tulevastele hinnašokkidele.²³

18. mai 2022. aasta kavaga „**REPowerEU**“ kehtestati meetmed gaasiturgude CO₂-heite vähendamiseks ning taastuvatest energiaallikatest toodetud gaasi ja energiasäästu edendamiseks, energiavarustuse mitmekesistamiseks ja taastuvenergia kiiremaks kasutuselevõtuks, et piirata tarnehäirete mõju ja hoida energiahinnad kontrolli all.

2022. aasta juuli teatisega „**Säästame gaasi turvalise talve nimel**“²⁴ tugevdas komisjon ELi valmisolekut käesolevaks talveks. **Nõudluse vähendamise meetmed** koos gaasi hoiustamise määruse täitmiseks tehtud jõupingutustega, et täita liidu gaasihoidlad nõutud määral ja rohkemgi, on saavutanud oma eesmärgi. Kuigi hinnad on endiselt ajalooliselt väga kõrged, on need võrreldes 2022. aasta augusti tippasemega langenud. Komisjon andis liikmesriikidele suuniseid nende tööstusharude kohta, mida peetakse prioriteetide seadmisel ühiskondlikust seisukohast elutähtsaks või strateegiliseks. Elutähtsaks sektoriks peetakse toidusektorit ja ka väetisesektorit, sest viimane varustab **ühiskondlikult elutähtsat põllumajandussektorit** kogu ELis. Komisjon märgib, et liikmesriigid võivad maagaasitarbimise piiramise korral seada oma riiklikus hädaolukorra lahendamise kavas **esikohale väetisetootjate vajaduse saada maagaasi järjepidevalt ja takistusteta**.

²¹ Komisjoni 19. juuli 2022. aasta ettepanek nõukogu määruse kohta, millega muudetakse määruse (EMÜ) nr 2658/87 (tariifi- ja statistikanomenklatuuri ning ühist tollitariifistiku kohta) I lisa, COM(2022) 359.

²² Komisjoni 26. oktoobri 2022. aasta rakendusotsus (EL) 2022/2070, C/2022/7826.

²³ Komisjoni 13. oktoobri 2021. aasta teatis „Toimetulek energiahindade tõusuga: meetme- ja toetuspakett“, COM(2021) 660 final.

²⁴ Komisjoni 17. juuli 2022. aasta teatis „Säästame gaasi turvalise talve nimel“, COM(2022) 360 final.

Hiljuti, 18. oktoobril 2022, tegi komisjon ettepaneku võtta vastu uus erakorraline määrus, et tegeleda kõrgete gaasihindadega ELis ja tagada sel talvel varustuskindlus.²⁵ Selleks nähakse ette ühised gaasiosad, hindade piiramise mehhanismid, uued meetmed taristukasutuse läbipaistvuse ja liikmesriikidevahelise solidaarsuse suurendamiseks ning gaasinõudluse vähendamiseks. Meetmed aitavad veelgi **leevendada hinnasurvet Euroopa kodumajapidamistele ja ettevõtetele** ning tagada samal ajal varustuskindluse ja toimiva siseturu.

2.9. Taastuvallikatest ammoniaagi ja biometaanitootmise edendamine

Lämmastikväetiste puhul on ammoniaagitootmine taastuveneeriat kasutades ning väheste CO₂ heitega ja muu fossiilkütusevaba vesiniku abil tehnoloogia, mis lubab oluliselt vähendada väetisetootmisprotsessist tulenevat kasvuhooonegaaside heidet. Taastuvallikatest toodetud vesiniku kasutamine kõrvaldaks edaspidi ELi väetisetootmise sõltuvuse maagaasist. Kuigi käimas on paljud mahukad projektid, hakatakse nende alusel suuremas koguses väetisi tootma alles alates 2025. aastast.

Endiselt on probleeme taastuvallikatest toodetud vesinikul põhineva ammoniaagitootmise suurendamisega, sealhulgas taristu puudumine, loamenetluste kiirendamine ja alles väljatöötamisel olev õigusraamistik. Kavas „**REPowerEU**“ on esitatud mitu meetet nende probleemide lahendamiseks. Kui gaasihinnad tõusevad, muutuvad need projektid maagaasil põhineva ammoniaagitiga võrreldes majanduslikult tasuvaks ja võetakse rutem kasutusele. Selleks et aidata kaasa taastuvallikatest toodetud vesiniku majanduse laiendamisele, luuakse uus Euroopa vesinikupank, et investeerida 3 miljardit eurot ELi vesinikuturu kiireks toimima hakkamiseks, sealhulgas pakkumise ja nõudluse kokkuviimise kaudu.

Lisaks riigiabi ajutisele kriisiraamistikule vaatas komisjon hiljuti läbi ja ajakohastas riigiabimeetmeid,²⁶ millega liikmesriigid saavad, juhul kui asjakohased tingimused on täidetud, toetada Euroopa lämmastikväetisetööstuse ümberkujundamist nii, et seal kasutatakse taastuvallikatest toodetud elektrit või vesinikku ja kombineeritakse seda kohalike ringluspõhiste tootainete taastamise projektidega.

Komisjon püüab taastuvallikatest toodetud ja väheste CO₂ heitega vesiniku tootmist reguleeriva õiguskeskkonna kujundada stabiilseks ja toimivaks, nii et see võimaldab taastuvallikatest toodetud ja väheste CO₂ heitega vesiniku põhiste väetiste turul kiiresti areneda. Varsti avaldab komisjon kaks delegeeritud õigusakti vastavalt direktiivile (EL)

²⁵ Ettepanek: nõukogu määrus, milles käsitletakse solidaarsuse suurendamist gaasiosade parema koordineerimise, piiriülese gaasikaubanduse ning usaldusväärsete hinnavõrdlusaluste kehtestamise kaudu, COM(2022) 549 final.

²⁶ Komisjoni 18. veebruari 2022. aasta teatis „Kliima-, keskkonnakaitse- ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022“, C/2022/481; komisjoni 19. oktoobri 2022. aasta teatis „Teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistik“, C(2022) 7388 final.

2018/2001, et kehtestada õigusraamistik muust kui bioloogilise päritoluga taastuvtoorainest toodetud kütuste jaoks.

Biometaanil on gaasiga seoses paljutootav asenduspotentsiaal, eriti piirkondades, kus taastuvallikatest toodetud vesinik oleks vähem konkurentsivõimeline. Nagu kavas „REPowerEU“ märgitud, on biometaani kestliku tootmise suurendamine 2030. aastaks 35 miljardi kuupmeetriini kulutõhus viis, kuidas saavutada ELi eesmärk vähendada maagaasi importi Venemaalt. Nii saadakse taastuvenergiat ja suurendatakse põllumajandustootjate sissetulekuid, aga lisaks luuakse ka uus orgaaniliste väetiste tarnevoog. **Euroopa biometaanialane tööstuspartnerlus** käivitati 28. septembril 2022 eesmärgiga toota ja kasutada biometaani 2030. aastaks 35 miljardit kuupmeetrit aastas.

Lisaks uurib komisjon meetmeid, mis aitaksid **muuta haljasväetised turul konkurentsivõimeliseks** üleminekul täielikult dekarboniseeritud majandusele.

3. VÄETISTE KÄTTESAADAVUSE JA TASKUKOHAUSE TAGAMINE MAAILMAS

3.1. ELi toetus mitme- ja kahepoolsetele algatustele

Euroopa Liit reageeris kiiresti süsteemsele šokile, mille põhjustas Venemaa agressioon Ukraina vastu, kasutades selleks oma neljaosalist Euroopa tiimi reageerimist ülemaailmsele toiduga kindlustamatusele: 1) solidaarsus, 2) tootmine, 3) kaubandus ja 4) mitmepoolsus. Kokku peaks Euroopa Liit kuni 2024. aastani eraldama ülemaailmse toiduga kindlustatuse ja kestlike toidusüsteemide toetuseks 7,7 miljardit eurot. EL toetab muu hulgas meetmeid, mille eesmärk on parandada mulla seisundit ning väetisi optimaalsemalt ja kestlikumalt kasutada.

Komisjon tunnustab tööd, mida teeb ÜRO juhitud ülemaailmne kriisidele reageerimise rühm toidu-, energia- ja finantsvaldkonnas ning mida teevad muud rahvusvahelised algatused, nagu G7 toiduga kindlustatuse ülemaailmne liit, algatused „Call to Action“ ja FARM. Need algatused hõlmavad väetisenappuse vähendamise meetmeid, eelkõige turgude avatuna hoidmise ja ekspordipiirangute vältimise kaudu, väetisetootmise ajutist suurendamist, et kompenseerida nappust, väetiseinnovatsiooni toetamist ja väetiste tõhususe maksimeerimise meetodite edendamist.

Komisjon tugevdab **mitmepoolset lähenemisviisi**, kui peab strateegiliste partneritega kahepoolseid kõnelusi. Näiteks käsitletakse 2021. aasta novembris Ameerika Ühendriikidega loodud põllumajanduse koostööplatvormi kaudu selliseid põhiküsimusi nagu usaldusväärse teabe puudumine pakkumise ja nõudluse kohta rahvusvahelistel turgudel, vajadus tõhustada põllukultuuride tootmist ja toitainete kasutamist ning tootmistavade täiustamine andmete ja täppisrakenduste abil. Komisjon ja Kanada korraldavad kestliku väetisekasutuse teemal ühisürituse, kus keskendutakse kasutamise optimeerimisele ja uute toodete väljatöötamisele.

Komisjon ühineb **üleilmse väetisealgatusega**, mis käivitati 2022. aasta juunis tähtsamate majandusriikide foorumil. Algatuse eesmärk on tugevdada ülemaailmset toiduga kindlustatust ja vähendada kasvuhoonegaaside heidet põllumajanduses; selleks aidatakse leevendada väetistega varustamise nappust, eelkõige **parema toitainete majandamise, tõhusama väetisekasutuse, alternatiivsete põllumajandustavade ja**

mineraalväetistele alternatiivide leidmise kaudu ning praegu tehakse kindlaks konkreetseid meetmeid, mis aitavad neid üleilmse väetisealgatuse eesmäärke saavutada.

Lisaks Venemaa sissetungi mõjule on ülemaailmseid väetiseturge tugevalt mõjutanud turuhäired. Peamised tootjariigid, nagu Venemaa ja Hiina, on kehtestanud ekspordipiirangud, mis on mõjutanud 20 % ülemaailmsest väetisekaubandusest (väljendatud toitaineena)²⁷. Selliste kaubanduspiirangute vältimiseks on EL teinud kõik endast oleneva, et teha koostööd oma partnerite ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.

3.2. Partnerriikide toetamine: mullaviljakuse kestlik majandamine ja põllumajandustootjate tootmisvõimsus

Mineraalväetiste tarbimine põllumaa hektari kohta on maailmas väga erinev.²⁸ **Mitmekesised põllumajandustavad**, juurdepääs veele, kohandatud koolitus ja maapiirkondade nõustamise teenused, tagatud maavaldusõigused, kvaliteetsete seemnete õiglane kättesaadavus ja laenuvõimalused on põllumajandustootjate tootmise ja vastupanuvõime strateegiate toetamise peamised hoovad. Need tegurid on keskse tähtsusega, eriti piirkondades, kus mulla degradeerumise tõttu avaldab väetis vähe mõju.

Seda arvesse võttes ning kooskõlas strateegiaga „Talust taldrikule“ ja bioloogilise mitmekesisuse strateegiaga on komisjon võtnud kohustuse sillutada kogu maailmas teed **uuenduslikele lähenemisviisidele mullaviljakuse integreeritud majandamise toetamiseks**, kasutades mitmesuguseid kohapõhiseid mullaviljakuslahendusi, mis soodustavad kestlikku saagikuse kasvu. Mitmekesised agroökosüsteemid, mulla suurem orgaanilise aine sisaldus ja toitainete ringluse parem juhtimine i) suurendavad vastupanuvõimet kliimamuutustele, ii) aitavad kaasa kliimamuutuste leevendamisele süsiniku suurema säilitamise kaudu mullas ja iii) suurendavad elurikkuse säilimist.

Kuigi mõju ei ole kõikidele põllumajandustootjatele igas riigis ühesugune ega -suurune, aitab EL oma partneritel vähendada sõltuvust imporditud väetistest ja mineraalväetistest ning investeerida alternatiividesse, sealhulgas orgaanilistesse väetistesse, ning **kestlikku põllumajandusse ja mullaviljakuse majandamisse**. See on oluline osa riiklike toidusüsteemide ümberkujundamisest, mida riigid ise juhivad ja mis võeti kasutusele pärast 2021. aasta ÜRO toidusüsteemide tippkohtumist. Selleks kavandatakse mitmeid meetmeid, mida rahastatakse NDICI²⁹ instrumendist „Globaalne Euroopa“, sealhulgas 225 miljoni euro suurusest uuest toiduainete ja vastupidavuse rahastamisvahendist Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida riikide jaoks, ning hiljuti väljakuulutatud 600 miljoni euro suurusest

²⁷ Rahvusvahelise Toidupoliitika Uurimise Instituudi (IFPRI) toidukaubanduspoliitika jälgimise projekt, <https://www.ifpri.org/project/covid-19-food-trade-policy-tracker>

²⁸ 20 kg/ha Sahara-taguses piirkonnas, 77 kg Põhja-Aafrikas, 125 kg/h Põhja-Ameerikas, 155 kg/ha Euroopas, 171 kg/ha Ladina-Ameerikas, 294 kg/ha Ida-Aasias (2018, Maailmapank).

²⁹ Naabruspiirkonna, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrument.

arengupaketist AKV riikidele mõeldud EAFi reservist ning toidu ja vastupidavuse rahastamisvahendist. EL peab eelkõige:

- hõlbustama dialoogi ja kogemuste vahetamist, toetama teadus- ja innovatsioonitegevust, eelkõige riikides, kus kasutatakse palju väetisi ja/või kus toitainete kasutamine ei ole nii tõhus;
- tegema tihedat koostööd põllumajandustootjate organisatsioonidega konkreetsetes põllumajanduslikes väärtusahelates ning siduma neid süstemaatiliselt põllumajandusuuringute organisatsioonide ja erasektoriga, tuginedes muu hulgas DeSIRA ja GCCA+ portfellidele³⁰;
- edendama agroökoloogilisi lähenemisviise, sealhulgas seoses konkreetsete väärtusahelate ja põllukultuuridega, ning kestlikke põllumajandustavasid, mis on olulised mullaviljakuse parandamiseks ja säilitamiseks (lämmastikku siduvad kultuurid ja taimsed valgud, vahekultuurid, agrometsandus, polükultuuri- ja loomakasvatus jne). Näiteks võetakse sellised meetmed vastu Marokos, Tuneesias, Egiptuses, Jordaanias, Liibanonis ja Süürias piirkondliku toidu ja vastupidavuse jaoks ette nähtud 225 miljoni euro suuruse rahastamisvahendi raames;
- parandama väikepõllumajandustootjate juurdepääsu väetistele ja nende tõhusat kasutamist läbipaistvate ja sihipäraste vahendite abil (nt e-vautšerid, kaasmaksesüsteemid, mikroannuste kasutamine tõhususe suurendamiseks), tõhusate nõustamisteenuste abil (toitainete tasakaalu arvutamine, toitainete eri allikate kasutuselevõtt) ning mineraal- ja orgaanilisi väetisi käsitlevate täiustatud avaliku sektori toetusprogrammide kaudu;
- edendama käimasolevaid strateegilisi partnerlusi, eelkõige CGIARi³¹, rahvusvahelise põllumajandusarengu fondi (IFAD) ja ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooniga (FAO), et tugevdada mullaviljakuse kestlikku majandamist ja hõlbustada agroökoloogilisi lähenemisviise.

Samal ajal kavatseb EL veelgi tugevdada oma **humanitaartoiduabi**, mida 2022. aastal on seni juba antud juba üle 900 miljoni euro. Seda on ligikaudu 55 % rohkem kui eelmisel aastal ja peaaegu 80 % rohkem kui 2020. aastal. Rahalisi vahendeid kasutatakse haavatavate elanikkonnarühmade toiduga kindlustatuse ja toitumise parandamiseks, kasutades eri meetodeid, mis sõltuvad riigist ja piirkonnast (otsene mitterahaline/sularahaline toiduabi, sealhulgas mitmeotstarbeline sularahaabi, toitumine).

³⁰ DeSIRA: *Development of Smart Innovation through Research in Agriculture* (aruka innovatsiooni arendamine põllumajanduslike teadusuuringute kaudu). GCCA+: *Global Climate Change Alliance+* (ülemaailmne kliimamuutuste liit+).

³¹ Rahvusvaheline põllumajandusuuringute konsultatiivgrupp.

3.3. Turu läbipaistvus ja G20 põllumajandusturu infosüsteem (AMIS)

EL jätkab **turu läbipaistvamaks muutmist, et tagada turgude stabiilsus** ning vältida turuhäireid ja järske hinnatõuse. Komisjon on rahul, et G20 AMIS on laienenud väetiseturule ning kavatab anda AMIS sekretariaadile kõik vajalikud andmed ja seda toetada. Sellega seoses uurib komisjon koos liikmesriikidega võimalusi suurendada AMIS rahastamist.

3.4. Ülemaailmse väetisekaubanduse hõlbustamine

EL väljendab jätkuvalt oma vastuseisu väetiste ekspordi piiravatele või keelustavatele meetmetele, nagu on kajastatud komisjoni 23. märtsi teatistes. EL jätkab tihedat koostööd teiste riikidega rahvusvahelistel foorumitel (eelkõige WTO, G7, FAO) seoses väetisekaubandusele kehtestatud piirangute või väetiseekspordi keeldudega ning tagab avatud, läbipaistva ja prognoositava kaubanduskeskkonna. Sellega seoses edendab EL meetmeid, mille eesmärk on suurendada väetiseekspordile kehtestatud piirangute läbipaistvust, et täita kohustusi, mis on võetud viimasel WTO ministrite kohtumisel kokku lepitud toiduga kindlustamatuse deklaratsiooni alusel.

ELi-Ukraina solidaarsuskoridoride loodud uued ja laiemad logistikavõimalused on muutunud Ukraina ekspordi jaoks olulisteks koridorideks nii põllumajandus- kui ka muudes sektorites. Alates augustist on ÜRO vahendatud Musta mere teraviljaalgatus aidanud taaskäivitada teraviljasaadetisi Ukrainas asuvatest Musta mere sadamatest. Mõlemad algatused on koos võimaldanud ajavahemikul maist oktoobrini eksportida rohkem kui 22 miljonit tonni Ukraina teravilja, õliseemneid ja nendega seotud tooteid. Märkimisväärne osa nendest põllumajandustoodetest on jõudnud abivajavate partnerriikideni.

Samal ajal on EL **sisuliselt vabastanud põllumajandusliku toidutööstuse ja väetised Venemaa vastu suunatud piiravatest meetmetest**³². Kuna need sanktsioonid ei ole eksteritoriaalsed, ei kohaldata neid kolmandate riikide äriühingute ega üksikisikute suhtes, kelle äritegevus on täielikult väljaspool ELi. Lisaks võimaldavad need vedada Venemaalt pärit või sealt eksporditud kaaliumväetisi liiduvälistesse riikidesse, kui sellega tegelevad ELi ettevõtjad või see toimub ELi territooriumi kaudu³³. Selliste vedudega seotud rahastamine või rahaline abi on lubatud, nagu ka kindlustuse pakkumine. Lisaks sisaldavad ELi sanktsioonid konkreetseid sätteid, millega tagatakse, et Venemaa põllumajandustoodetega, sealhulgas väetistega seotud tehingud saavad sujuvalt toimida. Komisjon on välja andnud sellekohased suunised, et aidata liikmesriikidel tõhusalt ja

³² Ainus praegu Venemaa suhtes kehtiv piirang puudutab teatavate kaaliumväetiste importi ELi, millele on aga varasema tarbimise alusel kehtestatud suur kvoot. Asjakohased on ka sanktsioonid, mis on seotud nimetatud isikutega.

³³ See ei piira liikmesriikide võimalust võtta vajalikke meetmeid oma riikliku julgeoleku huvide kaitsmiseks.

ühetaoliselt rakendada ELi sanktsioone, mis on põllumajandusliku toidutööstuse jaoks äärmiselt oluline. Lisaks jätkab komisjon tihedat koostööd liikmesriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega tagamaks, et pädevate asutuste suunised ja rakendamine on läbipaistvad ja järjepidevad, ning see võimaldab tööstusel säilitada funktsionaalseid tarneahelaid täielikus kooskõlas ELi sanktsioonidega ning aitab põllumajandustootjatel väetisi paremini kätte saada. ELi sanktsioonidel on selge eesmärk: hoida ära Venemaa agressioonisõda Ukrainas ja sellele reageerida. Seepärast kehtestatakse ELi sanktsioonidega piirangud teatavatele peamistele majandussektoritele, et vältida Venemaa suuri tulusid sõjategevuse rahastamiseks ning külmutada sõda toetavate isikute ja üksuste varad. Vastupidiselt Venemaa propagandale ei ole need eesmärgid siiski vastuolus toiduga kindlustatuse teemaga.

3.5. Taskukohasusprobleemi lahendamine suurema eelarvepoliitilise manööverdamisruumi kaudu

Kõrgemad toidu ja väetiste impordihinnad, häired toiduimportijate tarneahelates ning mõne toidueksportija tulude vähenemine muudavad **maksebilansivajadused** teatavates liiduvälistes riikides veelgi pakilisemaks. IMFi vaesuse vähendamise ja majanduskasvu rahastamisvahendi (PRGT) ja selle finantsvõimenduse kaudu toetab EL 100 miljoni euroga neid haavatavaid riike, kelle impordiarved on suurenenud. Hiljuti käivitas IMF toidukatastroofi korvamise meetme. EL toetab seda meetet oma panusega vaesuse vähendamise ja majanduskasvu rahastamisvahendisse, kuna see aitab AKV riikidel (enamasti vähese sissetulekuga riigid) saada sooduslaene, et leevendada toidukriisi tagajärgi. Lisaks toetab EL toiduga kindlustatuse ja vastupanuvõime uue 225 miljoni euro suuruse rahastamisvahendi kaudu muu hulgas maksebilansi stabiliseerimist ELi lõunapoolsetes naaberriikides ning seda toetust tuleks 2023. aastal veelgi pikendada.

3.6. Tugevdatakse partnerlusi rahvusvaheliste finantsasutustega

EL otsib võimalusi partnerluste tugevdamiseks ning **uuenduslike ja kestlike investeeringute tegemiseks põllumajandussektoris**, tihendades Euroopa tiimi igakülgse reageerimise algatuse käigus koostööd rahvusvaheliste finantsasutustega strateegia „Global Gateway“ raames, sealhulgas Euroopa Kestliku Arengu Fondi+ (EFSD+) avatud arhitektuuriga põllumajandusinvesteeringute suuna kaudu. EFSD+ toetab kliimateadlikke põllumajandussüsteeme ja väärtusahelaid. Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga portfell juba sisaldab märkimisväärsed investeeringuid eraõiguslikku põllumajandussektoris. Euroopa Investeeringupank annab rahvusvahelisele põllumajandusarengu fondile (IFAD) 500 miljonit eurot sooduslaenu kestlikku põllumajanduslikku tootmist ja vastupanuvõimet suurendavateks investeeringuteks.

3.7. Strateegiline kommunikatsioon ja desinformatsioonivastane võitlus

Komisjon tõhustab ühist kommunikatsiooni oma väetisealaste jõupingutuste kohta mitmepoolset, piirkondlikul ja riigi tasandil, sealhulgas ELi delegatsioonide kaudu, et tegeleda partnerriikide arusaamade ja muredega. Samal ajal jälgib EL jätkuvalt Venemaa tegevust infoga manipuleerimisel ja sekkumisel eesmärgiga suunata vastutus toiduga kindlustatuse kriisi eest eemale Ukraina-vastasest agressioonisõjast, ning EL võitleb selle

tegevuse vastu muuhulgas ELi avalike kanalite kaudu, nagu EUvsDisinfo, ning koos sarnaselt meelestatud partneritega, nagu G7 ja NATO.

4. KOKKUVÕTE

Väetised on olulised toidu ja sööda pideva tootmise tagamiseks ELis ja kogu maailmas. Kõrged gaasihinnad ja Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on lisaks sõltuvusele piiratud arvust tarnijatest, sealhulgas Venemaast, hakanud ohustama väetiste kättesaadavust ja taskukohasust ning see omakorda ohustab toiduga kindlustatust, eriti maailma kõige haavatavamates riikides.

Sellela seoses on põllumajandus- ja väetisetootjate toetamiseks vaja võtta lühiajalisi meetmeid. Need hõlmavad turu suuremat läbipaistvust ja toetusi väetise- ja põllumajandustootjatele riigiabi ja ELi-poolse rahastuse kaudu, nagu ÜPP strateegiakavad ja põllumajandusreserviga seotud turumeetmed, samuti väetiseimpordiallikate mitmekesistamist ning gaasiga varustamise meetmeid ja gaasihinna piiramise meetmeid, ning tuge kestlikele põllumajandustavadele, et paremini kasutada väetisi ja vähendada sõltuvust nendest. Meetmed peaksid jääma kooskõlla ELi rohelise kokkuleppe ja sellega seotud strateegiate pikaajaliste eesmärkidega.

EL jätkab koostööd liikmesriikide, Euroopa arengupankade, rahvusvaheliste organisatsioonide, partnerriikide ja teiste peamiste asjaosalistega, et leevendada väetiste piiratud taskukohasuse mõju ülemaailmsele toiduga kindlustatusele ja tõhustada väetisekasutust. EL on ühinenud uute rahvusvaheliste algatustega nagu üleilmne väetisealgatus, tugevdab partnerlust rahvusvaheliste finantsasutustega ning jätkab meetmete edendamist, et tagada maailmaturu läbipaistvus ja vältida ekspordipiiranguid.

Keskpikas ja pikas perspektiivis on väetiste tarnimise ning keskkonna- ja kliimaprobleemide lahendamisel oluline toetada üleminekut kestlikule väetisekasutusele ja töötada välja säästvad alternatiivid mineraalväetistele. Peamisteks kõrvalmeetmeteks on jäätmevoogudest pärit toitainete ringlussevõtu toetamine ja taastuvallikatest ammoniaagi tootmise suurendamine. See toob kasu põllumajandustootjatele, keskkonnale ja kliimale ning vähendab samal ajal ELi sõltuvust fossiilkütustel põhinevatest väetistest. See peaks käima käsikäes selliste meetmete jätkamisega nagu turu suurem läbipaistvus, impordiallikate mitmekesistamine, turupiirangute vältimine ning taskukohane ja kindel energiavarustus.

Niisugune lähenemisviis pakub võimalusi ka ELi partnerriikidele. EL toetab neid mineraalväetiste alternatiivide edendamisel, mis põhinevad mullaviljakuse kestlikul majandamisel.

Praegune kriis annab võimaluse kiirendada üleminekut kestlikule põllumajandusele ja kestlikule toidusüsteemile, lõpetada põhjendamatu sõltuvus sünteetilisest väetistest ja samas pakkuda ELi ja maailma põllumajandustootjatele piisavalt ja taskukohaselt väetisi.